

Canan Paşalıoğlu

Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi, Nevşehir/Türkiye
Assist. Prof., Nevşehir Hacı Bektaş Veli University/Faculty of Arts and Sciences, Nevşehir/Türkiye

eposta: cananpasali@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1065-0985> - RorID: <https://ror.org/019jds967>

Atıf/Citation: Paşalıoğlu, Canan. 2026. Rus Dilinde ve Kültüründe Ağaç İmgesinin Sembolik Anlamları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 14/2, 1016-1036.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1878471>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	31.01.2026
Kabul Tarihi/Accepted:	13.03.2026
Yayın Tarihi/Published:	15.06.2026

RUS DİLİNDE VE KÜLTÜRÜNDE AĞAÇ İMGESİNİN SEMBOLİK ANLAMLARI

Öz

Bu çalışmada, Rus dil dünya görüşünde ağaç konsepti ele alınarak Rus kültüründe ağacın ve ağaç türlerinden olan huş «берёза» ile meşenin «дыб» hangi sembolik anlamlarla ilişkilendirildiği incelenmektedir. İnceleme, sözlük tanımları, deyimler, kalıplaşmış ifadeler ve atasözleri gibi dil verileri ile mitolojik anlatılar, ritüel uygulamalar ve halk inanışlarına dayanan kültürel verilerin birlikte değerlendirilmesi yoluyla yürütülmüştür. Bu çerçevede Rus dilinin açıklamalı sözlüklerinden hareketle ağaç «дерево», huş «берёза» ve meşe «дыб» sözcük maddelerinin temel ve mecazi anlamları incelenmiş; atasözleri ve deyimler aracılığıyla ağaç adlarının gündelik dilde nasıl anlam katmanları ürettiği ortaya konmuştur. Kültürel bağlamda ise ağacın kozmik düzeni temsil eden bir model olarak algılanışı, kutsal koruluklar, lanetli ağaç anlatıları ve mezarlık çevresindeki uygulamalar üzerinden yorumlanmıştır.

Bulgular, ağacın Rus kültüründe yalnızca doğal bir varlık değil, evreni ve insan yaşamını anlamlandırmada başvuru olan temel bir simge olduğunu göstermektedir. Kök-gövde-tepe düzeni, yeraltı-yeryüzü-gökyüzü tasavvuruyla ilişkilendirilmektedir. Soy bağı ve kuşak sürekliliği gibi kavramlar ağaç metaforu üzerinden ifade edilmektedir. Kutsal ağaç ve koruluklara yönelik dokunulmazlık anlayışı, ağaca hem koruyucu hem de cezalandırıcı güçler atfedildiğini; Orman cini olan Leşiy «леший» figürü üzerinden ise ormanın korunan bir alan olarak tasavvur edildiğini ortaya koymuştur. Dil verileri aracılığıyla atasözlerinde ağacın yaşlılık, ölüm, aile ilişkileri ve davranışın değerlendirilmesi gibi konuları barındırdığı, aynı zamanda öğretici ve açıklayıcı bir çerçeve sunduğu görülmektedir. Türler özelinde huş ağacının korunma, arınma, bahar ve kadınlıkla ilişkilendirildiği, bazı deyimlerde ise cezalandırma anlamı taşıdığı da anlaşılmaktadır. Meşe ise güç, dayanıklılık, erkeklik ve otorite anlamlarıyla öne çıkmakta ve Perun bağlantısı ile Hortitsa'daki kurban anlatıları bu ağaca atfedilen kutsallığı pekiştirmektedir.

Sonuç olarak ağaç imgesi, Rus dilinde ve kültüründe çok katmanlı bir anlam yapısı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ağaç imgesi, Rus dil dünya görüşü, Sembolik anlam, Huş, Meşe

THE SYMBOLIC MEANINGS OF TREE IMAGERY IN THE RUSSIAN LANGUAGE AND CULTURE

Abstract

In this study, the concept of tree in the Russian linguistic worldview is examined to identify the symbolic meanings associated with the tree in Russian culture, with particular attention to birch «берёза» and oak «дуб». The analysis is based on a combined evaluation of linguistic data—such as dictionary definitions, idioms, fixed expressions, and proverbs—and cultural data derived from mythological narratives, ritual practices, and folk beliefs. Within this framework, the primary and figurative meanings of the lexical entries' tree «дерево», birch «берёза» and oak «дуб» are analyzed based on explanatory dictionaries of the Russian language; in addition, proverbs and idioms are used to demonstrate how tree names generate layered meanings in everyday language. From a cultural perspective, the tree's perception as a model of the cosmic order is interpreted through sacred groves, narratives about cursed trees, and practices related to areas surrounding cemeteries.

The findings show that the tree in Russian culture is not only a natural entity but also a fundamental symbol used in the interpretation of the universe and human life. The root–trunk–crown structure is associated with the underworld–earth–sky conception. Concepts such as lineage and generational continuity are also expressed through the tree metaphor. The notion of inviolability directed toward sacred trees and groves indicates that the tree is attributed both protective and punitive powers; through the figure of the forest spirit Leshiy «леший», the forest is conceived as a protected area. Linguistic data show that in proverbs the tree encompasses themes such as old age, death, family relations, and the evaluation of behavior, and at the same time provides an instructive and explanatory framework. In terms of specific species, it is also understood that birch is associated with protection, purification, spring, and femininity, while in some idioms it carries meanings related to punishment. Oak, on the other hand, stands out with meanings of strength, durability, masculinity, and authority, and its connection with Perun and the sacrificial accounts in Khortytsia reinforce the sacredness attributed to this tree. Consequently, the image of the tree forms a multilayered structure of meaning in the Russian language and culture.

Keywords: Tree imagery, Russian linguistic worldview, Symbolic meaning, Birch, Oak

Giriş

Kültür, bir toplumun dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimini yansıtan ulusal dünya görüşünü aktarmaya hizmet eden anlamlar sistemi olarak değerlendirilir. Günümüzde millî kimliğe, dile ve kültürel değerlere olan yönelim belirgin bir biçimde artmaktadır. Çağdaş

Rus bilim dünyasında kültür, doğal bir fenomen olarak ele alınmaktadır. İnsan ise bu fenomenin hem yaratıcısı hem de anlamlandırıcısı olarak konumlandırılmaktadır. İnsan, doğa olaylarını kendi manevi ve maddi üretim süreçleri aracılığıyla kültürel öğelere dönüştürür. Bu bakış açısından yola çıkarak kültürü aynı zamanda doğadan kaynaklanan bir olgu şeklinde değerlendirmek mümkündür. Doğa ve kültürün birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir, bu iki alan yalnızca karşılıklı etkileşim içinde var olabilir. İnsan ise bu süreçte, doğa ile kültür arasında aracılık eden temel unsur olarak öne çıkmaktadır (Arhipova vd. 2017).

Dil, kültürel bir olgu olarak ele alınmakta ve toplumun ait olduğu dünya görüşünün taşıyıcısı olarak görülmektedir. Dilin kültürle olan ilişkisi üzerine yapılan çalışmalarda Wilhelm von Humboldt'un görüşleri önemli bir yer tutmaktadır. Humboldt'a göre diller, insanlığın düşünce ve duygularının evrensel tarihini yansıtan temel ifade araçlarıdır. Bununla birlikte Humboldt, dilin yalnızca halka ait düşüncelerin basit bir yansıması olarak görülmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda dil, bir toplumun dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimini yansıtan bir sistem olarak görülmektedir. Dolayısıyla dil, yalnızca iletişim aracı olmanın ötesinde, bir toplumun düşünce dünyasını ve kültürel birikimini yansıtan önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Humboldt 1985: 349). Dil ile kültür arasındaki yakın ilişki, E. Sapir'in "*Dil, kültürü anlamaya yönelik sembolik bir rehberdir*" (1993: 262) sözüyle de açık biçimde ortaya konmaktadır. Sapir'e göre dil, yalnızca iletişim aracı değil, aynı zamanda bir toplumun kültürel değerlerini, düşünce biçimlerini ve dünyayı algılama şeklini anlamada temel bir anahtar niteliği taşımaktadır.

Dil ile kültür arasındaki ilişki, dilbilim ve kültürbilim çalışmalarında sıkça vurgulanan temel konulardan biridir. Rus araştırmacı V. N. Teliya'ya göre dil ile kültür, birbirleriyle doğrudan örtüşmeyen ancak sürekli etkileşim hâlinde bulunan iki farklı anlam sistemini temsil etmektedir. Dil, başlıca işlevi iletişimi sağlamak olan bir işaretler sistemi olmakla birlikte, aynı zamanda kültürün ürettiği anlamları ifade eden ve aktaran bir araçtır. Kültür ise insanın tarihsel gelişimi boyunca oluşturduğu değerler, bilgi birikimi, toplumsal ilişkiler ve düşünce biçimlerinin bütününe kapsayan bir anlamlar alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda kültür, içerdiği kavram ve değerleri ifade edebilmek için dilin işaretler sisteminden yararlanır. Dil ise bu bağlamda kültürel deneyimlerin ve toplumsal hafızanın aktarılmasında temel bir araç işlevi görmektedir (Teliya 2014: 776). Dolayısıyla dil ile kültür arasındaki ilişki karşılıklı bir etkileşim niteliği taşımakta, kültürel anlamlar dil aracılığıyla ifade edilmekte ve aynı zamanda dil göstergeleri kültürel içerikle zenginleşmektedir.

Konseptler, dilde karşılığı bulunan ve bireyin dünyayı kavrayışına ilişkin millî-kültürel öğeleri yansıtan zihinsel oluşumlardır. Bu oluşumlar, toplumun ve kültürün özünü taşıması bakımından önem arz eder. Rus araştırmacı S. G. Vorkačov'a göre konsept, kolektif bilgi ve bilinç alanına ait olup dilde ifade edilen ve etnokültürel özellik taşıyan bir birim olmaktadır (2003: 276). Bir olgunun konsept özelliği taşıması için ait olduğu kültürde değerli,

önemli ve güncel durumda olması gerekir. Aynı zamanda atasözleri, deyimler, edebi metinler gibi dilin farklı biçimlerinde sıkça konu edilen olgular da konsept niteliği taşır. Bu yönleriyle konseptler, ortaya çıktıkları bağlamı ve bilgi alanını işaret eden, kültürel belleğin taşıyıcıları olarak rol oynayan sembolik öğeler olarak değerlendirilir. V. N. Teliya'ya göre özellikle deyimler ve kalıplaşmış ifadeler, dünyanın düzenini açıklamaya yönelik en eski düşünce biçimlerine kadar uzanan farklı anlam katmanlarını kapsamaktadır. Bu nedenle dilde yer alan birçok ifade, insanın dünyayı algılama ve anlamlandırma sürecinde ortaya çıkan eski mitolojik ve kültürel unsurların izlerini taşımaktadır. Dolayısıyla sembolik öğeler barındıran dil unsurları, yalnızca iletişim görevini sağlayan araçlar değil, aynı zamanda toplumun tarihsel gelişimi sürecinde şekillenen mitolojik ve kültürel düşünce biçimlerinin izlerini taşıyan göstergelerdir (Teliya 2014: 777).

Konseptler, bir toplumun dünya görüşünü, değer yargılarını ve kültürel öğelerini yansıtmaları bakımından farklı kültürlerin birbirlerinden ayrılan özgün unsurlarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda dil, yalnızca iletişim aracı olmanın ötesinde, bireyin dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimini şekillendiren temel bir yapı olarak değerlendirilmektedir. D. O. Dobrovolskiy'e göre farklı dil toplulukları, kavramları oluşturma ve anlamlandırma süreçlerinde dildeki farklı ifade araçlarından yararlanmakta ve bu durum her toplumun kendine özgü bir dünya görüşünün ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Başka bir ifadeyle, her toplum dünyayı algılayışını kendi dili ve kültürel deneyimi doğrultusunda yorumlamaktadır ve bunun sonucunda her ulusun birbirinden farklı dil dünya görüşleri oluşmaktadır (Dobrovolskiy 1997: 39). Bu bakış açısından hareketle araştırmamızın konusunu Rus dil dünya görüşünde ağaç konsepti oluşturmaktadır. Ağaç, farklı kültürlerde hem ritüel işlevlerde kullanılan bir öğe niteliği taşımakta hem de insanın ve ona ait özelliklerin sembolik bir karşılığı olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte mitolojik bağlamda ruhsal varlıkların yerleşim alanı olarak kültürel yansımalarda önemli bir rol üstlenmektedir.

Farklı toplumların dil dünya görüşlerinde ağaç konsepti, doğa ile kültür arasındaki ilişkinin en belirgin biçimde açığa çıktığı alanlardan birini oluşturur. Zira pek çok kültürde ağaç sadece doğal bir varlık olarak değil, aynı zamanda varoluşun temel düzenini, sürekliliğini ve kozmik bütünlüğünü temsil eden simgesel bir yapıdır. Dolayısıyla mitolojik anlatılarda ve folklorik metinlerde doğa, kültürel anlamlarla dolu bir gösterge alanı olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda doğa hem kültürün ürettiği anlam dünyasının bir parçası hem de dil aracılığıyla biçimlenen düşünce alanı olarak yorumlanabilir.

Ağaç ögesinin dilde ve kültürde temsili üzerine yapılan incelemelere bakıldığında oldukça geniş ve kapsamlı bir araştırma alanı sunmaktadır. Bu tür çalışmalar ağacın taşıdığı sembolik anlamların ve kültürel değerlerin gösterilmesinin yanı sıra bir toplumun dil dünya görüşünü, diğer bir deyişle, dünya görüşünün dil aracılığıyla nasıl şekillendiğini ve yansıtıldığını ortaya koyma imkânı sağlar. Dolayısıyla farklı toplumların dünya algısını,

değerlerini ve kültürel kimliklerini dile yansıyan ifade biçimleri üzerinden daha derinlemesine anlamaya olanak tanır.

1. Rus Dilinde Ağaç

Geniş bir coğrafyaya sahip olan Rusya, zengin orman kaynaklarına sahip bir ülke olarak bilinir. Doğada önemli bir rol oynayan ağaçlar, toplumların yaşamlarında ve inançlarında da özel bir yere sahiptir. Bir toplumun yaşadığı doğal çevre, ulusal karakterin biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu etkiler, geleneksel kültürlerin gösterge sistemlerinde olduğu kadar dilde de çeşitli biçimlerde yer almaktadır.

Rusçada ağaç anlamına gelen «девео» sözcüğünün etimolojisi incelendiğinde, kelimenin kökeninin eski Slav dillerine kadar uzandığı görülmektedir (Şanskiy 1975: 123). Sözcük, Eski Kilise Slavcasındaki «дрѣво» biçimiyle ilişkili olup Slav dillerinin tamamında benzer fonetik biçimlerle varlığını sürdürmektedir. Ukraynaca «девео», Sırp-Hırvatça «дријево», Slovence «drevô», Çekçe «dşevo», Slovakça «drevo» ve Lehçe «drzewo» biçimleri aynı kökene dayanan karşılıklar olarak dikkat çekmektedir. Fasmer'in değerlendirmesine göre sözcük yalnızca Slav dilleriyle sınırlı kalmayıp daha geniş bir Hint-Avrupa dil ailesi bağlamında da akraba biçimlere sahiptir. Litvanca «derva» ve Letonca «darva» gibi reçine anlamı taşıyan sözcüklerle, Eski İngilizce «teru», Yunanca «δόου», Eski Hintçe «dāru / dru» ve Avestçe «dauru» gibi biçimler aynı etimolojik kökle ilişkilendirilmektedir (Fasmer 1986: 502). Bu paralellikler, ağaç kavramının Hint-Avrupa dillerinde çok eski bir söz varlığı unsurunu temsil ettiğini ve tarihsel süreçte farklı fonetik varyantlarla geniş bir coğrafyaya yayıldığını göstermektedir. Ayrıca Rusçada odun anlamına gelen «дрова» sözcüğünün de aynı kökle bağlantılı olması (Fasmer 1986: 502), ağacın hem doğal varlık hem de maddi kullanım nesnesi olarak dilde ortak bir anlam alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Çağdaş Rus dilinde «девео» olarak karşılık bulan ağaç sözcüğünün Rusça sözlüklerdeki tanımlarına bakıldığında Vladimir Dal'in *Yaşayan Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*nde ağaç «девео / древо» maddesinin açıklaması şu şekildedir:

“Çoğul biçimleri «девеа, деревья, древа, дровеса» olan bu sözcük, kökten tek bir gövde ya da odunsu bir sap oluşturarak büyüyen, bitkiler arasında en iri ve en uzun olan türü ifade eder. Ağaç, yapısal olarak odun ve odunsu liflerden meydana gelmekte olup, bu lifler bitkiye yoğunluk ve dayanıklılık kazandırmaktadır” (Dal 2010: 159).

S. Ojegov'un *Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*nde ağaç kavramına ilişkin açıklamalara bakıldığında ağaç; uzun ömürlü, sert bir gövdeye sahip olan ve bu gövdeden ayrılan dalların bir araya gelerek taç kısmını oluşturduğu bir bitki türü olarak tanımlanır. Bu kapsamda iğne yapraklı ve yaprak döken ağaç türleri örnek gösterilir. İkinci açıklamada ise sözcüğün, tekil kullanımda odun / ahşap anlamını karşıladığı, açık renk ahşaptan mobilya ya da ahşap oymacılığı gibi bağlamlarda kullanıldığı bilgisi verilir. Ayrıca tahtaya vur anlamındaki

«постучи по дереву» ifadesi, uğursuzluğu önlemeye yönelik, esprili bir halk inanışına gönderme yapan deyim olarak sözlükte yer almaktadır. Bir diğer açıklamada ise soy ağacı ifadesi, soy bağıını gösteren, diğer bir deyişle, kuşaklararası bağları ifade eden bir kavram olarak belirtilmektedir (Ojegov vd. 2006: 160).

Slav mitolojisinde ağaç, özellikle de meşe ve huş ağacı gibi türler, kutsal kabul edilen ve doğaüstü güçlerle ilişkilendirilen bir kült olarak önemli bir yer tutmaktadır. Slav halklarının dillerinde yer alan kimi sözcüklerin etimolojisinde ve yaygın metaforik kullanımlarında ağaç kültüne yönelik izlerin de açıkça gözlemlenebildiği söylenebilir. Özellikle ağaç imgesinin, zaman kavramına ilişkin tasavvurlarla iç içe geçtiği göze çarpar. Sözelimi, eski anlamındaki «древний» sözcüğünün ağaç anlamına gelen «дерево» ile, eski ve yıpranmış anlamındaki «ветхий» sözcüğünün ise dal anlamını taşıyan «ветка» ile ilişkilendirilmesi metaforik benzetmeler yoluyla anlamlandırılmıştır (Podyukov 2015: 164).

Rusçadaki pek çok deyim ve kalıplaşmış ifadelerde, ağaç adlarına gündelik değerleri yansıtan anlamlar yüklendiği görülmektedir. Bu bağlamda ağaç imgesi, çoğu zaman duyarsızlık, durağanlık ve zihinsel yetersizlik gibi olumsuz çağrışımlarla ilişkilendirilmiştir. Sözelimi, «ёлка» (kelime anlamı: çam ağacı), «по уши деревянный» (kelime anlamı: kulaklarına kadar tahta) ve «господин дерево» (kelime anlamı: bay odun) gibi argo ya da konuşma diline ait ifadeler, akılsızlık ve anlayışsızlık anlamlarında kullanılmaktadır. Benzer şekilde «деревянный» (kelime anlamı: tahta) sıfatı, mecazi anlamda duygusuz ve hissiz niteliklerini ifade etmektedir. Ayrıca «пьяный как ёлочка» (kelime anlamı: çam gibi sarhoş) ve «пьяный в дрова» (kelime anlamı: kütük gibi sarhoş) benzetmelerinde ağaç metaforunun, aşırı sarhoşluk durumunu betimlemek üzere kullanıldığı görülmektedir (Podyukov 2015: 164).

Ağaç ögesini barındıran atasözleri, Rus düşünce dünyasındaki değer yargıları ve kalıplaşmış algıları yansıtmaları bakımından önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Bu atasözlerinde ağaç, insanı ve insan yaşamını anlamlandırmaya yönelik temel bir benzetme aracı görevi görmektedir. Nitekim «Старое дерево не пересаживают» (kelime anlamı: Yaşlı ağaç yerinden edilmez) atasözü, yaşlı bir insanın yer değiştirmesinin yaşam süresini kısaltacağı yönündeki inancı yansıtmaktadır. Yaşlı ve hasta bireylerin beklenmedik biçimde uzun süre yaşayabildiği yönündeki algı ise «Скрипучее дерево два века стоит» (kelime anlamı: Çatırdayan ağaç iki asır ayakta durur) atasözünde dile getirilmektedir. Genç ve sağlıklı olan birinin ise ani biçimde ölebileceği düşüncesi «Старое дерево трещит, молодое летит» (kelime anlamı: Yaşlı ağaç çatırdar, genç olan savrulur) atasözünde somut bir şekilde ifade edilmektedir (Lam 2020: 113).

İnsanı anlamaya yönelik ağaç ögesini barındıran örneklerden biri de «Дерево по плодам познается» (kelime anlamı: Ağaç meyvesiyle tanınır) atasözünde görülmektedir. Bu atasözü bireyin gerçek değerinin dış görünüşü ya da sözleri üzerinden değil, ortaya koyduğu

davranışlar ve eylemler üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Şarafutdinova vd. 2025: 161). Dolayısıyla ağaç, insanı temsil eden bir benzetme unsuru olarak kullanılırken meyve, bireyin iç dünyasının ve ahlaki özelliklerinin somut göstergesi olarak düşünülmektedir. Görüldüğü üzere söz konusu atasözü, insanın özünün ancak davranışları aracılığıyla anlaşılabilceği düşüncesini doğa üzerinden bir anlatımla dile getirmektedir.

İnsanın toplumsal bir varlık olarak taşıdığı özelliklerin de atasözlerine yansıdığı görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu atasözleri aile teması etrafında oluşmaktadır: «Каково дерево, таков и плод» (kelime anlamı: Ağaç nasılsa meyvesi de öyledir), «Каково дерево, таковы и ветки, каковы родители, таковы и детки» (kelime anlamı: Ağaç nasılsa dalları da öyledir; anne-baba nasılsa çocuklar da öyledir) gibi atasözlerinde çocukların ebeveynlerine benzediği yönünde bir düşünce bulunmaktadır. Nitekim ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki, çoğunlukla ağaç ve onun dalları, yaprakları ya da meyveleri üzerinden dolaylı bir anlatımla ifade edilmektedir (Lam 2020: 113).

2. Rus Kültüründe Ağaç Algısı

Ağaç imgesi, Rus geleneksel düşünce sisteminde evrenin düzenini açıklayan temel sembollerden biri olarak görülmektedir. Ağacın kök, gövde ve tepe olmak üzere üçlü yapısı, evrenin gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı katmanlarından oluşan düzeniyle ilişkilendirilmektedir. Söz konusu yapı, mitolojik anlatılarda ve erken dönem görsel betimlemelerde ağacın bölümlerine karşılık gelen çeşitli simgeler aracılığıyla somutlaştırılmaktadır. Bu çerçevede ağacın üst kısmı çoğunlukla gökyüzüyle ilişkilendirilen kuşlarla, orta kısmı yeryüzüne ait yaşamı simgeleyen hayvanlarla ve sonradan insanlarla, alt bölümü ise başta yılan ve benzeri sürüngenler olmak üzere yeraltı dünyasına ait varlıklarla özdeşleştirilmektedir. Ağaç hem mekân olarak bir düzeni yansıtan hem de zaman bağlamında anlamlandırma işlevi gören bir unsur olarak görülmektedir. Geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki ilişki; soy bağı ve kuşaklar arasındaki devamlılık düşüncesi ağaç üzerinden ifade edilmektedir (Madlevskaya 2005: 46). Böylece ağaç, mitolojik düşüncede insanı ve dünyayı kavramaya imkân tanıyan evrensel sembollerden birine dönüşmüştür.

Kadim inanışlarda hayat ağacı, insan bedeniyle ve evrenin temel unsurlarıyla ilişkilendirilen bir simge olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda ağaç, insan bedeninin tamamını yansıtan bir simge olarak baş, gövde ve ayaklarla ilişkilendirilirken; aynı zamanda ateş, toprak ve su aracılığıyla varoluşu oluşturan temel unsurları temsil etmektedir. Söz konusu özellikleriyle hayat ağacı, insanın evrendeki yerini ve doğayla kurduğu bağı açıklayan bir unsur olarak görülmektedir. Bitkiler arasında insana en yakın varlık olarak görülen ağacın özsuyu kana, gövdesi insan bedenine, dalları ise insanın kollarına ya da soyun devamını simgeleyen çocuklara benzetilmektedir (Öksüz 2014: 46). Ağaç, Slav inanç sisteminde yalnızca doğal bir varlık değil, aynı zamanda kozmik düzeni simgeleyen temel bir öge olarak değerlendirilir. Bu bağlamda ağaç, yeryüzü ile gökyüzü arasındaki bağı temsil eder, aynı

zamanda yeraltı dünyası ile yeryüzünü de birbirine bağlayan bir aracı unsur olarak görülür. Hayat ağacı, evrenin farklı katmanları arasında kurulan bütüncül ilişkiyi temsil eder. Yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü gibi kozmik düzlemler arasındaki süreklilik, söz konusu imge aracılığıyla simgesel bir düzen içinde anlam kazanır. Bu yönüyle ağaç imgesi, yalnızca doğaya ait bir unsur değil, tanrılar, mitolojik varlıklar, insanlar ve hayvanlar arasındaki ortak varoluş alanını bir arada temsil eden kapsayıcı bir sembole dönüşür (Arhipova vd. 2017).

Ormanlık bölgelerde yaşayan Slav topluluklarında meşe, huş, çam, köknar ve üvez gibi ağaçlar kutsal bir nitelik taşımaktadır. Rus halk inanışına göre kutsal kabul edilen ağaçlar ve koruluklar dokunulmaz olarak kabul görmüştür (Belyakova 1995: 166). Söz konusu ağaçların kesilmesi ya da dallarına zarar verilmesi kesin biçimde yasaklanmış, gündelik ihtiyaçlar için kurumuş, devrilmiş ağaçların veya bu ağaçların çalılarının dahi alınmasına müsaade edilmemiştir (Madlevskaya 2005: 209). Bu yasakları ihlal edenlerin doğaüstü cezalarla karşılaştığını konu alan çok sayıda efsane olduğu bilgisi mevcuttur. Yaşlılıktan devrilen ya da yanarak zarar gören huş, meşe, çam ve köknar gibi kutsal kabul edilen ağaçların, mümkün olduğunca dokunulmadan bırakılmasına özen gösterilmiştir. Bununla birlikte Ortodoks geleneğinde, tarihsel olarak saygı gören bir ağacın gövde kalıntıları üzerine haç dikilmesi ya da küçük bir şapel inşa edilmesi yaygın bir uygulama olmuştur. Benzer biçimde, geçmişte kutsal ağaçların bulunduğu alanlara kilise yapılması ya da daha önce Ortodoks bir mabedin yer aldığı noktalara ağaç dikilmesi kutsal mekân algısını yansıtan sembolik pratikler arasında gösterilmektedir (Madlevskaya 2005: 209). Bilhassa asırlarca varlığını sürdüren yaşlı ağaçların olağanüstü güçlere sahip olduğuna ve doğaüstü varlıklarla bağ kurabildiğine inanılmıştır. Bu inanç sistemi, Doğu Slav mitolojisinde ormanın koruyucusu ve hâkimi olarak tasavvur edilen Leşiy «леший», diğer bir deyişle Orman Cini figürünün söylencelerde yer edinmesine temel oluşturmuştur.

Ormanların koruyucu ruhu olarak kabul edilen Leşiy, Rusçada orman anlamına gelen «лес» sözcüğünden türemiştir. Bu figür, ormanla özdeşleşen doğası gereği, görünüş bakımından sıklıkla ağacı andıran özelliklerle betimlenmektedir. Leşiy'in tasviri, farklı Slav topluluklarında ve mitolojik anlatılarda çeşitlilik göstermekle birlikte, genel olarak iğne yapraklı ağaçlarla ilişkilendirilen bir varlık olarak tasvir edilmektedir (Karayel 2019: 214). Bu yönüyle Leşiy, yalnızca mitolojik bir karakter değil, aynı zamanda ormanın canlı, bilinçli ve koruyucu bir varlık olarak algılandığını yansıtan sembolik bir figür niteliği taşımaktadır.

Mitolojik anlatılarda ormanın adil ve gözetici sahibi olarak nitelenen Leşiy, hayvanları ve bitkileri koruyan, kendi bölgesine ait ormanlık alanı özenle muhafaza eden bir varlık olarak betimlenmektedir. Ormanda doğaya zarar vermeyen kişilere yardım ettiğine, ağaçlara ve hayvanlara zarar verenleri ise cezalandırdığına inanılması Leşiy'in düzeni koruyan bir ruh olarak algılandığını göstermektedir (Pavlova vd. 2020: 368). Nitekim Uzelli'nin (2016: 118) belirttiği üzere, Leşiy sallanan anlamına gelen «зыбочник» olarak da adlandırılabilmektedir.

Bu adlandırma, “onun başlıca eğlencelerinden birinin ormanda ağaçlarda sallanmak” olduğuna dair inanışla ilişkilendirilmektedir. Leşiy’e atfedilen adil «праведный» adlandırması ise, onun sebepsiz yere insana zarar vermediğine ve davranışlarının belirli bir adalet anlayışına dayandığına dair inançla bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Ağaç imgesi, geleneksel Rus kültüründe çoğu zaman yaşamın temeli ve sürekliliğin simgesi olarak konumlandırılmaktadır. Söz konusu sembolik anlam, bireyin doğumdan ölüme uzanan yaşam evrelerini işaretleyen ritüellere de yansımaktadır. Bu anlayışın somut yansımalarından biri olarak, ölen kişiye ait eşyaların ormanın derinliklerine götürülerek bir ağacın altına bırakılmasına yönelik Ruslara ait eski gelenek örnek gösterilebilir. Söz konusu gelenek ağacın geçiş, arınma ve farklı varlık düzlemleri arasında bağlantı kuran bir unsur olarak algılandığını göstermektedir (Pavlova vd. 2020: 368). Ev inşa ederken başlangıçta ağacın dikilmesi, üzerine kutsal nesneler asılması ya da çatılara ağaç yerleştirilmesi gibi uygulamalar, ağacın koruyucu ve yaşamı destekleyici özelliklerle ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Ruslara ait bu tür gelenekler, ağacın geçmiş, şimdi ve gelecek arasında kurulan sembolik bir bağın taşıyıcısı olarak algılandığını göstermektedir (Podyukov 2015: 166-167). Söz konusu uygulamalar, ağacın yalnızca kozmik bir sembol değil, aynı zamanda ölüm, dönüşüm ve yeniden anlamlandırma süreçlerinde önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Rus halk inanışlarına göre ağaç dallarının çıkardığı gıcırtilı ses, ölmüş bir kişinin kendi ruhu için dua istemesine işaret etmektedir. Haksız yere öldürülen kişilerin ruhlarının ise çoğunlukla kamış ya da söğüt ağacında yaşadığına inanılmaktadır. Bu ağaçlardan yapılan müzik aletinin, işlenen cinayeti anlatacağı düşünülmektedir. Bir mezarın üzerinde yetişen ağaca dokunulması, dallarının koparılması ya da meyvesinin zarar görmesi sakıncalı kabul edilmektedir, zira bu tür eylemlerin ruh için dayanılmaz acılara yol açacağı kanısı bulunmaktadır. Benzer şekilde, mezarlıklardan alınan ağaç filizlerinin eve götürülerek dikilmesi de uygun olmayan bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Eski inanışlarda Rus halkının, evlerinin yakınına meşe, kestane, ladin gibi büyük ağaçlar dikmekten kaçındıkları belirtilmektedir. Bu ağaçların oldukça güçlü olduğu ve insanın yaşam enerjisini tüketebileceği inancı yaygındır. Geleneksel düşünceye göre, evin yakınında bulunan yaşlı ve büyük bir ağacın kuruması, ev sahibinin de kısa süre içinde yaşamını yitireceğinin işareti olarak yorumlanmaktadır. Ölümle ilgili bir diğer işaret ise ağacın evi tamamen aşacak ölçüde büyümesidir. Bu durum ev sahibinin ölümü ya da ailenin bütünüyle yok olmasıyla ilişkilendirilmektedir (Pavlova vd. 2020: 369). Bu nedenlerle söz konusu ağaçlar olağanüstü ve tehlikeli güçlere sahip varlıklar olarak kabul görmektedir.

Bazı ağaç türleri, özellikle titrek kavak gibi türler, halk inanışlarında olumsuz anlamlarla bağdaştırıldığından lanetli olarak nitelendirilmektedir. Bu tür ağaçlar, kültürel söylem içerisinde günahkâr, uğursuz, tekinsiz, şeytani ya da cinli gibi adlarla anılmaktadır.

Rus Dilinde ve Kültüründe Ağaç İmgesinin Sembolik Anlamları

Söz konusu lanetlenme durumu halk inancına göre, Meryem Ana, İsa, Vaftizci Yahya ya da çeşitli azizlerin gazabına uğramaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu ağaçların kutsal kişileri saklamamaları, düşmanlarına yerlerini belli etmeleri ve gerekli saygıyı göstermemeleri, söz konusu cezalandırmanın temel nedenleri arasında yer almaktadır (Pavlova vd. 2020: 369). Ağaçların kök kısımlarında şeytan ve diğer kötü ruhların barındığına dair inanış, sadece Rus kültüründe değil tüm Slav dünyasında yaygın olarak görülmektedir. Halk inancına göre bu varlıklar, özellikle fırtına ve gök gürültüsü sırasında ağaçların altına saklanmaktadır. Bu düşünce, fırtınalı havalarda ağaç altında durmanın yasaklanmasını da açıklamaktadır. Zira inanışa göre Tanrı, kötü ruhları cezalandırırken ağaca yıldırım düşürebilir ve bu durum ağacın altında bulunan kişinin ölmesine yol açabilir (Madlevskaya 2005: 212). Lanetli olarak kabul edilen ağaçlara atfedilen olumsuz sembolik anlamlar, insanların yaşamlarında karşılaştıkları talihsizliklerin, hastalıkların ve ölümlerin kaynağının bu ağaçlar olarak görülmesine yol açmıştır. Bu inanç çerçevesinde, söz konusu ağaçların kullanıldığı evlerde uğursuzlukların eksik olmayacağı, hastalıkların yaygınlaşacağı ve kötü ruhların etkisinin hissedileceğine inanılmaktadır (Pavlova vd. 2020: 369).

Eski mezarlıkların yakınında bulunan korulukların kutsal sayılması, ağacın ölüm ve öte dünya ile ilişkilendirilen sembolik bağını da desteklemektedir. Slav halkları arasında, ölü doğan ya da vaftiz edilmemiş çocukların bir ağacın altına veya ormanlık alana gömülmesi yaygın bir uygulama olarak bilinmektedir. Mezar üzerine ağaç dikme geleneği de bu bağlamda sıkça karşılaşılan bir uygulama olarak görülmektedir. Halk inanışlarına göre, mezara dikilen ağacın büyüme durumu, ölen kişinin hayattaki davranışlarıyla doğrudan ilişkilendirilmektedir. Ağacın sağlıklı biçimde büyümesi, ölen kişinin iyi bir yaşam sürdüğüne işaret ederken, büyümeyen ya da kuruyan ağaç ise günahkâr bir hayat yaşadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Nitekim mezar üzerinde yetişen ağaçlara ve diğer bitkilere dokunmak ya da zarar vermek yasak olarak kabul edilmektedir. Halk inanışına göre bu tür eylemler, ölümlerin ruhlarını rahatsız etmekte ve bunu yapan kişinin hastalık, geçim sıkıntısı ya da çeşitli talihsizlikler gibi durumlarla karşılaşmasına sebep olmaktadır (Madlevskaya 2005: 209-211). Dolayısıyla ağacın, ölümle ilgili inanç ve uygulamalar açısından Rus kültüründe önemli bir yere sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Her ulusun kültürü, tarihi ve toplumsal koşulları kendine özgü farklı özellikleri taşımaktadır. Bu çerçevede her toplum, dünyayı algılama ve anlamlandırma sürecinde farklı kültürel öğelere sahiptir. Rus kültüründe ağaç adları da bu özgün yapının bir parçası olarak, kültürel belleğe yerleşerek kendine has sembolik anlamlarıyla öne çıkmaktadır. Bu bağlamda huş ağacı ve meşe Rus kültüründe özel bir yere sahip ağaç türleri arasında yer almaktadır.

3. Rus Dilinde Huş Ağacı

Huş ağacı «берёза», beyaz anlamına gelen «белый» ve huş kabuğunun üst katmanını ifade eden «береста» sözcükleri, etimolojik açıdan aynı kökene dayanan, akraba kelimeler

olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu kelimelerin aydınlık, parlak, açık anlamlarını taşıyan Hint-Avrupa kökenli «bher» kökünden türediği belirtilmektedir (Şanskiy vd. 1975: 42). Fasmer'in etimolojik sözlüğünde de «берёза» sözcüğünün Slav dillerinde benzer biçimlerde görüldüğü ve Belarusça «бяро́за», Ukraynaca «бері́за», Bulgarca «бері́за», Sırp-Hırvatça «бері́за», Slovence «bréza», Çekçe «bşıza» ile Lehçe «brzoza» biçimlerinde yer aldığı belirtilmektedir. Fasmer'e göre sözcük, Hint-Avrupa kökenli dişil cins kökten türemiş olup Litvanca «béržas», Eski Prusça «berse», Letonca «bērzs», Eski İskandinavca «björk», Eski Almanca «birihha», Eski Hintçe «bhūrjas» ve Osetçe «bærz» gibi biçimlerle etimolojik açıdan akraba olmaktadır. Ayrıca, huş ağacının adlandırılmasında ağacın beyaz kabuğunun belirleyici bir özellik olduğu düşünülmektedir (Kırlov 2005: 34). Fasmer ayrıca Rusçadaki «берест» sözcüğünün de aynı etimolojik aileye bağlı olduğunu belirtmektedir (Fasmer 1986: 154). Bu veriler, «берёза» sözcüğünün yalnızca Slav dillerinde değil, daha geniş Hint-Avrupa dil ailesi içinde de ortak bir etimolojik temele dayandığını göstermektedir.

Eski Rusçaya XI. yüzyıldan itibaren kullanıma giren (Semenov 2003) ve çağdaş Rusçada huş ağacı anlamına gelen «берёза» sözcüğü, S. İ. Ojegov'un (2006: 44) tanımına göre kelime anlamı bakımından beyaz kabuklu ve kalp şeklindeki yapraklara sahip yaprak döken bir ağaçtır. V. İ. Dal'in sözlüğüne bakıldığında huş ağacının temel anlamı dışında Rus kültüründe oluşmuş simgesel anlamına da yer verdiği görülmektedir. Görücülük usulünde huş ağacı karşı tarafa olumlu yanıtı ve rızayı simgelemektedirken çam, ladin ve meşe gibi ağaçlar ise olumsuz yanıtın, diğer bir deyişle reddetmenin sembolü olarak kabul görmektedir (Dal 2010: 29). Sözlükte yer alan bir diğer açıklamada huş ağacı mecazi anlamda değnek ya da terbiye aracı ile ilişkilendirilmektedir. Söz konusu sembolik bağ «Бе́реза у́ма да́ет» (kelime anlamı: Huş akıl verir) şeklindeki atasözü aracılığıyla dilde somutlaşmaktadır. Ayrıca huş ağacının tehlike üretmediğine işaret eden «Бе́реза не у́гроза: ѓде стои́т, та́м и шу́мит» atasözü bu duruma örnek teşkil etmektedir. Kelime anlamı bakımından "Huş bir tehdit değildir; nerede duruyorsa orada hışırdar" şeklinde bire bir çevrilebilecek bu atasözü, mecazi anlamda huş ağacının doğası gereği ses çıkarabilen, ancak kimseye zarar vermeyen masum bir varlık olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Söz konusu atasözü, huş ağacının kültürel bellekte zararsız bir imgeyle ilişkilendirildiğini göstermekle beraber ağaca atfedilen saflık, korunma ve arınma gibi sembolik anlamları da pekiştirmektedir.

A. İ. Molotkov editörlüğünde hazırlanan *Rus Dilinin Deyimler Sözlüğü*'nde huş ağacıyla ilişkili üç deyim bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan «берёзовая каша» (kelime anlamı: huş ağacı lapası), eski kullanıma ait olup mecazi olarak değnek/sopa (Molotkov 1968: 196) anlamında kullanılmaktadır. S. İ. Ojegov'un sözlüğünde bu deyim sopayla cezalandırmak (Ojegov vd. 2006: 44) anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir. A. İ. Molotkov'un sözlüğünde ikinci deyim «да́ть берё́зовой ка́ши» (kelime anlamı: huş ağacı lapası vermek), değnekle cezalandırmak, kırbaçlamak, dayak atmak (1968: 127) anlamlarını taşımaktadır. Üçüncü ifade olan «пе́нь берё́зовый» (kelime anlamı: huş ağacı kütüğü) deyimini ise kaba ve halk diline özgü

bir kullanım olup akılsız/aptal anlamına gelmektedir (Molotkov 1968: 312). Ayrıca eski bir deyim olan «берёзовая лапша» (kelime anlamı: huş ağacı eriştisi), huş ağacının sopayla ilişkilendirilen anlam alanını açıkça göstermektedir (Fyodorov 2008: 337). Bu deyim, huş dallarından yapılan sopaya gönderme yaparak ağacın cezalandırıcı bir işleve sahip olduğunu ima etmektedir.

4. Rus Kültüründe Huş Ağacı

Rusya topraklarındaki en yaygın ağaç türlerinden biri olan huş ağacı, Rus toplumunun geleneklerinde önemli bir yere sahiptir. Beyaz gövdesi ve gür yapraklarıyla, huşun ayırt edici fiziksel özellikleri hem görsel algıda hem de kültürel temsillerde kendini göstererek zarafet, güzellik, gençlik, doğurganlık ve saflık gibi niteliklerle ilişkilendirilmektedir (Lacroix 2023: 58). Geleneksel düşüncede mutluluk ağacı olarak nitelendirilen huş ağacının, kötülüklerden koruma özelliğine sahip olduğuna inanılmaktadır (Uzelli 2016: 94). Ayrıca sevinç, canlılık ve baharla özdeşleşen farklı bir sembolik boyuta da sahiptir. Eski pagan ritüellerinde huş ağacı, çoğu zaman Mayıs ağacı işlevi görmüş, özellikle baharın gelişinin kutlanıldığı Semik «Семик» bayramında önemli bir figür olmuştur. Semik ya da yeşil kutsal günler olarak adlandırılan bu bahar bayramında, huş ağacının etrafında dans edilerek ağaç renkli kurdelelerle süslenmesi bakımından sembolleşmiştir. Huş ağacının, genç bir kız imgesine benzetilerek dallarının örgü biçiminde süslenmesi kadınlar ile ilişkilendirilen sembolik bir unsur olmuştur (Epşteyn 1990).

Rus kültüründe huş ağacı, özellikle Troitsa bayramında yapılan ritüellerde de öne çıkmaktadır. Bu ritüeller, köy halkı içinde belirli yaş ve cinsiyet gruplarına, özellikle evlenme çağına gelmiş genç kızlar ile yeni evli kadınlara yöneliktir. Genç kızların yeşil yapraklardan yaptıkları taçları başlarına takmaları, huş ağaçlarını kurdeleler ve işlemeli bezlerle süslemeleri, ağacın doğurganlık, yenilenme ve saflık temalarıyla bütünleştiğini göstermektedir (Madlevskaya 2005: 210). Benzer biçimde, Ortodoks bayramlarında evlerin ve kiliselerin huş dallarıyla süslenmesi, bu ağacın koruyucu ve arındırıcı özelliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Denisenko 2022: 37-38). Nitekim halk inançlarında huş ağacının kötü ruhları kovduğuna inanıldığından evlerin yakınına dikilmesine özen gösterildiği bilinmektedir. Söz konusu ağaca atfedilen bu koruyucu özelliğin, cadıların şeytani ruhlardan arındırılması amacıyla huş ağacının dallarıyla dövülmesine dayanan ritüellerin ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir (Tresidder 2001: 11).

Huş ağacı Rus kültüründe yalnızca ritüel ve sembolik anlamlarıyla değil, aynı zamanda gündelik yaşamla kurduğu güçlü bağ sayesinde de önemli bir yere sahiptir. Tarihsel süreçte huş ağacının farklı kısımları Rus halkının gündelik yaşamında yaygın biçimde kullanılmıştır. Köy yaşamında huş ağacından elde edilen ince odun parçaları çıra olarak aydınlatma amacıyla kullanılmış, huş odunu ise soba ve ocakların yakılmasında tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra huş dallarından hazırlanan venik «веник» geleneksel Rus banyosunda kullanılmakta, ağacın özsuğu, yaprakları ve tomurcukları ise halk hekimliği

uygulamalarında yer almaktadır. Huş kabuğu «бе́стра» tarihsel süreçte kap, sepet ve çeşitli gündelik eşyaların yapımında kullanıldığı gibi Eski Rus döneminde yazı malzemesi olarak da önemli bir işleve sahip olmuştur. Nitekim Novgorod başta olmak üzere eski Rus şehirlerinde yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan ve XI. yüzyıla tarihlenen huş kabuğunun üzerine yazılmış mektuplar ve notlar, Rus yazı kültürünün en eski örnekleri arasında kabul edilmektedir (Lingvostranovedčeskiy slovar “Rossiya”).

Kültürel anlamda huş ağacı, bir yandan mutluluk, korunma ve kötülükten sakınma özellikleriyle ilişkilendirilirken, diğer yandan doğaüstü varlıklar ve ölümlerin ruhlarıyla bağlantılı olarak algılanmaktadır. Tüm bu anlam yapıları, huşun folklorik metinlerde ve ritüel uygulamalar içindeki konumunda açıkça görülmektedir. Batıl inanç bağlamında huş ağacı, kadınları temsil eden bir sembol olarak ortaya çıkmakta ve genellikle eril bir sembol olarak kabul gören meşe ile karşıtlık içinde düşünülmektedir. Evlilik ritüellerinde huş ağacı gelini, meşe ise damadı simgeleyen unsurlar olarak düşünüldüğünden huş ağacının doğurganlık ve kadın kimliğiyle kurulan sembolik bağının güçlendiği belirtilmektedir (Vinogradova vd. 1995: 156). Tüm bunların sonucunda huş ağacı, Rus kültüründe en çok saygı gören ağaçlardan biri olarak kadınları simgelemesi bakımından özel bir yere sahiptir.

Rus kültürel belleğinde huş ağacı, Rusya’yı temsil eden başlıca sembollerden biri olarak kabul edilmektedir. Rus halk şarkılarında, folklorik metinlerde, şiirde ve resim sanatında huş ağacının sıkça yer alması, bu ağacın yalnızca doğaya ait bir unsur olmadığını, aynı zamanda Rusya’yı temsil eden önemli bir kültürel simge hâline dönüştüğünü göstermektedir. Nitekim Rus şiir geleneğinde huş ağacı, Rusya’nın, Rus toprağının, genç kız güzelliğinin ve ahlaki saflığın simgesine dönüşerek “*Rus ormanlarının aydınlık güzeli*” (Morozova vd. 2021: 80) olarak idealize edilmiştir. Özellikle folklorik metinlerde ve halk şarkılarında huş ağacının genç kızın güzelliğini ve saflığını temsil eden bir imge olarak kullanılması, bu ağacın Rus kültüründe hem ulusal kimliği hem de kadınlık sembolizmini bir arada barındıran güçlü bir kültürel simge olarak algılandığını ortaya koymaktadır (Lingvostranovedčeskiy slovar “Rossiya”). Dolayısıyla huş ağacı, Rus kültüründe doğa ile millî kimlik arasında kurulan sembolik ilişkinin en belirgin göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir.

5. Rus Dilinde Meşe Ağacı

Ruşada meşe ağacı anlamına gelen «дыб» sözcüğünün kökeni incelendiğinde kelimenin Slav dillerinin büyük bölümünde benzer biçimlerle varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Sözcük Rusçada «дыб», Ukraynada «дыб», Bulgarcada «дѣб», Sırp-Hırvatçada «дыб», Slovence «dôb», Çekçe ve Slovakçada «dub» ve Lehçede «dąb» biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, kelimenin Eski Slav dillerine uzanan ortak bir kökene dayandığını göstermektedir. Fasmer’e göre söz konusu kelimenin ilk anlamı muhtemelen ağaç olup, daha sonraki dönemlerde belirli bir ağaç türünü, özellikle meşeyi ifade

Rus Dilinde ve Kültüründe Ağaç İmgesinin Sembolik Anlamları

edecek biçimde anlam daralmasına uğramıştır. Aynı kökle ilişkili olarak Slav dillerinde «дубрава» (kelime anlamı: meşe ormanı) ve «дубина» (kelime anlamı: kalın sopa) gibi türevler ortaya çıkmıştır (Fasmer 1986: 547). Şanskiy'nin (2002: 79) etimolojik sözlüğünde ise «дуб» sözcüğünün Hint-Avrupa kökenli olduğu belirtilmekte, ancak kesin etimolojisinin tam olarak belirlenemediği ifade edilmektedir. Yaygın görüşe göre «дуб» sözcüğü Yunanca «δέμω» (kelime anlamı: inşa etmek), Eski İskandinavca «timber» (kelime anlamı: yapı kerestesi) ve Estonca «tamm» (kelime anlamı: meşe) gibi sözcüklerle ilişkilendirilmekte ve bu bağlamda kelimenin başlangıçta yapı için kullanılan ağaç anlamını taşıdığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte Şanskiy, sözcüğün Slav dillerinde tabulaşma sonucu ortaya çıkan bir adlandırma olabileceği görüşünü daha ikna edici bir açıklama olarak kabul etmektedir. Söz konusu açıklamaya göre «дуб» sözcüğü «дупло» (kelime anlamı: ağaç kovuğu), Bulgarca «дупка» (kelime anlamı: delik, oyuk) ve Almanca «tief» (kelime anlamı: derin) gibi sözcüklerle aynı kökten ilişkili olup başlangıçta kovuğu olan ağaç ya da alçak yerde yetişen ağaç anlamlarını taşımıştır. Ayrıca bu adlandırmanın, Slav dillerinde günümüze ulaşmamış olan eski bir meşe adı olan «перкъ» sözcüğünün yerini aldığı ve bu kökün Slav gök gürültüsü tanrısı Perun'un adıyla da bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumun, meşe ağacının Hint-Avrupa inanç sistemlerinde gök gürültüsü tanrılarıyla ilişkilendirilen kutsal bir ağaç olarak algılanmasıyla da örtüştüğünü ifade etmektedir (Şanskiy 2002: 79).

Çağdaş Rusçada «дуб» ifadesine karşılık gelen meşe ağacının anlamlarına bakıldığında Ojegov'un sözlüğünde bu sözcük *"kayınğiller familyasına ait, sert odunu ve palamut meyveleri bulunan büyük yapraklı bir ağaç"* (2006: 181) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın ardından meşenin uzun ömürlü oluşuna vurgu yapılmaktadır. Sözcüğün ikinci anlamı ise mecazi kullanıma işaret etmekte ve konuşma dilinde duyarsız ya da anlayışsız kişiler için kullanılan bir niteleme olarak açıklanmaktadır. Aynı sözlükte yer alan «дать дуба» deyimini, konuşma dilinde ölmek (Ojegov vd. 2006: 181) anlamında kullanılan bir ifade olarak kaydedilmiştir. Meşe kafalı ya da odun kafalı şeklinde çevrilebilecek «дубовая голова» ve «дубовая бапка» deyimleri, konuşma dilinde kaba bir tabirle kullanılan ahmak, akılsız ve anlayışsız kişi anlamlarını taşımaktadır (Fyodorov 2008: 18; 145). Bu deyimde meşe ağacının sert ve zor şekil alan yapısı, insana özgü katılık, değişime kapalı olma ve kaba düşünme biçimini sembolik bağlamda yansıtmaktadır. Bu tanımlar, meşe sözcüğünün temel anlamı dışında mecazi ve deyim kullanımlarıyla da geniş bir anlam alanına sahip olduğunu göstermektedir.

Meşe ağacı, halk inanışına göre en dayanıklı ağaç olarak kabul görmekte ve bu özelliği nedeniyle güçlü, sert ve sağlam nitelikleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu algı, sözlü kültürde de açık biçimde kendini göstermektedir. Büyü metinlerinde meşe için sıklıkla demir ya da çelik nitelemelerinin kullanılması, ağacın sarsılmaz oluşuna yapılan vurguyu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Rusça ağızlarda sert olmak ya da sertleşmek anlamında

kullanılan «дубетъ» fiilinin de bu düşünceyle örtüştüğü görülmektedir. (Madlevskaya 2005: 220).

Meşe ağacının dayanıklılık ve sağlamlık niteliklerine atasözlerinde de rastlanmaktadır: «За один раз дуба не свалишь» (kelime anlamı: Meşe bir seferde devrilmez) atasözü, meşenin sağlamlık ve direnç sembolü olarak algılandığını ortaya koymaktadır (Agapkina 1999: 145). Meşenin güçlü ve sağlam yapısı «Держись за дубок: дубок в землю глубок» (kelime anlamı: Meşeye tutun; meşe toprağın derinine kök salar), «Не отрубишь дубка, не надсадя пупка» (kelime anlamı: Göbeğini zorlamadan meşeyi kesemezsin) ve «Олень с дубом бодался, да рога сломал» (kelime anlamı: Geyik meşeyi boynuzladı, fakat boynuzlarını kırdı) (Pučkova 2018: 263-264) atasözlerinde açık biçimde görülmektedir. Söz konusu atasözleri, meşenin Rus halk düşüncesinde sağlam ve güçlü bir varlık olarak algılandığını gözler önüne sermektedir. Sağlamlık, güç ve dayanıklılık gibi değerlerin sembolü hâline gelen meşe ağacı, dilde benzetme yoluyla kurulan ifadelere yansımaktadır. «крепкий как дуб» (kelime anlamı: meşe gibi güçlü), «рослый как дуб» (kelime anlamı: meşe gibi uzun boylu), «здоровый как дуб» (kelime anlamı: meşe gibi sağlıklı), «могучий как дуб» (kelime anlamı: meşe gibi kuvvetli) ifadeleriyle benzetmeler yapıldığı dikkat çekmektedir (Pučkova 2018: 264). Söz konusu benzetmeler meşe ağacının kültürel bellekte sağlamlık ve dayanıklılıkla bağdaştırıldığını ve bu algının dilde benzetmeler yoluyla ifade edildiğini açıkça göstermektedir.

Rus geleneğinde meşenin Çar Meşe olarak adlandırılması ve inanışlara göre kuşların en yücesi kabul edilen kartalın bu ağaçta yaşadığına inanılması, meşeye atfedilen üstünlük ve egemenlik anlamını açık biçimde yansıtmaktadır. Meşenin bu ayrıcalıklı konumu, yalnızca inanç ve söylencelerle sınırlı kalmayarak dil kullanımında da kendini göstermektedir. Slav dilleri ve yerel ağızlarda meşe sözcüğünün, genel anlamda ağaç sözcüğü yerine kullanılması, meşenin temel ve kapsayıcı bir örnek olarak algılandığını göstermektedir. Benzer şekilde Rusçada «дубрава» sözcüğü, meşe ağaçlarının bulunduğu alanları değil, tepelik ya da ormanın iç kesimlerinde yer alan ormanlık alanları ifade edebilmektedir. «Дубина» sözcüğü de herhangi bir ağaçtan yapılmış ağır ve kalın bir sopayı karşılamak üzere kullanılmaktadır (Madlevskaya 2005: 218). Bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde, meşenin Rus dilinde anlam genişlemesine uğrayarak yalnızca belirli bir ağaç türünü değil, daha genel kavramları karşılayacak biçimde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

6. Rus Kültüründe Meşe Ağacı

Slav mitolojisinde meşe ağacı, diğer ağaçlardan ayrılan özel bir yere sahiptir (Öksüz 2014: 126). X–XII. yüzyıllardan itibaren Slav topluluklarında meşeye saygı gösterme geleneğinin görüldüğü, meşenin öteki dünyayla ilişkilendirildiği ve bu nedenle güç, sağlamlık ile erkek üretkenliğinin sembolü olarak kabul edildiği belirtilmektedir (Uzelli 2016: 92). Meşe ağacının doğaya özgü özelliklerinin, geleneksel kültürde ona yüklenen anlamları önemli

ölçüde etkilediği görülmektedir. Halk inanışlarında erkeklik, üstünlük, güç, dayanıklılık ve sağlamlık gibi niteliklerle ilişkilendirilen meşe, çoğunlukla olumlu anlamlar taşıyan bir ağaç olarak değerlendirilmektedir. Huş ağacı mutluluk ve kadın kavramlarıyla ilişkilendirilirken meşe ağacı gücü ve erkeği simgelemektedir (Zheng vd. 2022: 230).

Sembolik anlamların oluşmasında meşe ağacının fiziksel özelliklerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Uzun ömürlü bir ağaç türü olan meşenin yaklaşık bin yıl yaşayabildiği, hızla boy attıktan sonra yaşamı boyunca gövdesini kalınlaştırarak büyümeye devam ettiği bilinmektedir. Yaklaşık elli metreye kadar ulaşabilen boyu ve geniş gövdesi, meşenin halk düşüncesinde güç, dayanıklılık ve süreklilik gibi niteliklerle ilişkilendirilmesine zemin hazırlamıştır. Söz konusu özellikler, meşenin Slav kültüründe yalnızca doğal bir varlık olarak değil, aynı zamanda kudret ve sağlamlığın simgesi olarak algılanmasına katkıda bulunmuştur (Lingvostranovedçeskiy slovar "Rossiya").

Rus topluluklarının bazı meşe ağaçlarına kurban sunduklarına ve adak olarak yemek bıraktıklarına dair bilgiler yer almaktadır. İmparator VII. Konstantin, Dinyeper Nehri üzerindeki Hortitsa Adası'nda bulunan büyük bir meşe ağacı nedeniyle Rusların burada kurban törenleri düzenlediğini aktarmaktadır. Anlatıma göre meşe için horoz kurban edilmiş, oklar ağacın çevresine saplanmış ve et ya da ekmek gibi sunular bırakılmıştır. Araştırmacılar, arkeolojik bulguların da meşenin kutsal bir kült nesnesi olarak algılandığına işaret ettiğini belirtmektedir. Desna ve Dinyeper nehirlerinden çıkarılan, kurban izleri taşıyan eski meşe ağaçları bu değerlendirmeyi doğrulayan örnekler arasında yer almaktadır (Öksüz 2014: 127). Bu bilgiler, meşe ağacının yalnızca doğal bir unsur olarak değil, ilahi güçlerle temas kurulan kutsal bir konum olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Kutsal kabul edilen meşe ağacının kesilmesi ya da bu ağaca herhangi bir biçimde zarar verilmesi, halk inanışları çerçevesinde kesin biçimde yasak kabul edilmiştir (Zheng vd. 2022: 228). Halk anlatılarında Yahuda'nın kendini bir meşe ağacına asmak istediği, ancak ağacın sert ve eğilmez yapısı nedeniyle Tanrısal buyruğa uyarak eğildiği ve böylece Yahuda'nın ölümüne engel olduğu aktarılmaktadır (Madlevskaya 2005: 218-219). Bu anlatı, meşenin ilahi güçle ilişkilendirilen koruyucu bir varlık olarak algılandığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Ritüel uygulamalarda ve kalıplaşmış sözlerde meşe ağacı, ev sahibi ve aile reisiyle ilişkilendirilmektedir. Meşe, bu bağlamda erkek otoritesini ve hane içindeki egemen konumu temsil eden bir ağaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Nijniy Novgorod bölgesinde kullanılan «с ды́ю — ко́па!» (kelime anlamı: meşeden kabuk!) ifadesi, meşeden kabuğun soyulması imgesine dayanan bir söylemdir. Bu ifade, erkeğin eşine yönelttiği emir niteliği taşıyan bir söz olarak anlaşılmakta ve kadının eşinin kıyafetlerini ve çizmelerini çıkarması anlamına gelmektedir (Madlevskaya 2005: 219). Bu tür söylemler, meşenin erkek egemenliği ve otoriteyle özdeşleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca Rus kültüründe meşe ağacı çoğu

zaman Rus ormanının çarı olarak nitelendirilmektedir. Rus halk düşüncesinde meşe; uzun ömür, güç, dayanıklılık ve erkeklik gibi nitelikleri temsil eden bir ağaç olarak kabul edilmekte, özellikle kahramanlık anlatılarında güçlü savaşçılar ve destansı kahramanlar meşe ile karşılaştırılmaktadır. Bu nedenle meşe için folklorik söylemlerde sıkça güçlü meşe anlamına gelen «могучий дуб» sıfatı kullanılmaktadır (Lingvostranovedçeskiy slovar “Rossiya”).

Doğu Slav halk kültüründe meşe ağacı ile insan yaşamı arasında doğrudan bir bağ kurulduğuna dair inanışlar bulunmaktadır. Bir erkek çocuk, kendi boyundan daha kısa bir meşe fidanı diktiğinde ve bu fidan zamanla çocuğun boyunu geçtiğinde, bu durum çocuğun sağlıklı olacağı şeklinde yorumlanmıştır. Buna karşılık meşe fidanının büyümemesi hâlinde, çocuğun hastalanacağına inanılmıştır. Doğu Slav dünyasında meşe yetiştirmeye ilişkin daha katı yasaklar da söz konusudur. Özellikle meşe tohumu ekilmesine olumsuz bakılarak böyle bir girişimde bulunan kişinin, diktiği meşe kendi boyuna ulaştığında hayatını kaybedeceğine inanılmıştır (Madlevskaya 2005: 219). Bu tür inanışlar, meşenin insan yaşamıyla paralel bir kader taşıdığı ve insan ömrüyle güçlü bir bağ kurduğu düşüncesini yansıtmaktadır.

Mitolojik düşüncede gök gürültüsü tanrısı Perun ile ilişkilendirilen meşe, bu yönüyle gücü, korumayı ve ilahi otoriteyi simgelemiştir. Perun, gök gürültüsü ve yıldırımın hâkimi olmasının yanı sıra, savaşçıların ve prenslerin koruyucusu, toplumsal düzeni ve yasaların uygulanmasını sağlayan hükmedici bir tanrı olarak tasavvur edilmiştir. Aynı zamanda doğruluğun ve hakikatin koruyucusu olarak betimlenen Perun, gerektiğinde cezalandıran bir düzen sağlayıcı güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel sembolü elinde taşıdığı şimşek olan Perun, doğruluğun ve gerçekliğin koruyucusu olarak da önemli bir konuma sahiptir (Uzelli 2016: 42). Bu özellikler doğrultusunda meşe ağacı, Perun’un kudretini ve koruyucu gücünü yeryüzünde somutlaştırması bakımından mitolojik ve sembolik bir anlam kazanmıştır.

Rus kültüründe meşe ağacı yalnızca mitolojik anlatılarda değil, edebiyat ve sanat alanında da güçlü bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Rus şiirinde ve resim sanatında meşe, çoğu zaman doğanın gücünü ve sürekliliğini temsil eden bir motif olarak kullanılmaktadır. Nitekim A. S. Puşkin’in “Ruslan ve Ludmila” adlı eserinin başlangıç dizelerinde yer alan “Koyun kenarında yeşil bir meşe vardır, Meşenin üzerinde de altın bir zincir...” «У лукоморья дуб зелёный, Златая цепь на дубе том....» ifadeleri, meşenin Rus kültürel dünyasında merkezi bir sembol olarak yer aldığını göstermektedir. Benzer biçimde Rus resim sanatında da meşe ağaçları sıkça betimlenen doğa tasvirleri arasında yer almıştır. Billhassa İ. İ. Şişkin gibi Rus ressamlarının doğa betimlemelerinde meşe, görkemi ve dayanıklılığı temsil eden başlıca imgelerden biri hâline gelmiştir (Lingvostranovedçeskiy slovar “Rossiya”). Bu durum, meşe ağacının Rus kültüründe doğa ile sanatsal betimleme arasında kurulan ilişkinin önemli sembollerinden biri olduğunu göstermektedir.

Meşe ağacına atfedilen güç ve dayanıklılık nitelikleri, şifa uygulamalarında da kendini göstermiştir. Slav inanç sisteminde gök gürültüsü ve şimşek tanrısı Perun’un kırılmayan altın

Rus Dilinde ve Kültüründe Ağaç İmgesinin Sembolik Anlamları

dişlere sahip olduğuna inanılması, diş ağrısının giderilmesine yönelik uygulamaları da şekillendirmiştir. Bu inanç doğrultusunda, Perun'un gücüyle ilişkilendirilen meşe ağacına ya da dayanıklılığı simgeleyen bir taşla dişle temas edilmesi yoluyla ağrının giderilebileceğine inanılmıştır (Uzelli 2016: 94). Çeşitli hastalıklara yönelik büyü metinlerinde meşe imgesinin sıkça yer alması, bu ağacın iyileştirme gücüne sahip olduğuna ilişkin inancı yansıtmaktadır. Bu inanç, yalnızca büyü gibi sözlü uygulamalarla sınırlı kalmamış aynı zamanda meşe ağacı, tedavi sürecinde doğrudan kullanılan bir unsur hâline gelmiştir. Voronej ve Saratov bölgelerinde hasta çocukların ormana götürülerek ikiye ayrılmış genç bir meşe ağacının içinden üç kez geçirilmesi, hastalığın çocuktan ağaca aktarılması inancına dayanmaktadır. Bu uygulamanın ardından ağacın gövdesinin iplikle bağlanması ise, hastalığın meşede tutulmasını ve çocuğa geri dönmemesini amaçlayan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir (Madlevskaya 2005: 221). Söz konusu uygulamalar, meşe ağacının Slav halk inançlarında yalnızca güç ve dayanıklılıkla ilişkilendirilen bir ağaç olarak değil, aynı zamanda hastalıkların tedavisinde iyileştirici etkisini temsil eden sembolik bir unsur olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada, Rus dil dünya görüşünde ağaç konsepti ele alınarak Rus kültüründe ağaçların, ağaç türlerinden ise huş ve meşenin hangi sembolik anlamlarla ilişkilendirildiği incelenmiştir. Yapılan inceleme, bir yandan dil verileri olan sözlük tanımları, kalıplaşmış ifadeler, deyimler ve atasözleri üzerinden ağaç kavramının anlam alanını ortaya koymayı, diğer yandan mitolojik anlatılar, ritüel uygulamalar ve halk inanışları aracılığıyla ağacın kültürel temsillerini açıklamayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Vladimir Dal ve S. İ. Ojegov gibi Rus dilinin açıklamalı sözlüklerinden hareketle ağaç «дерево», huş ağacı «берёза» ve meşe ağacı «дуб» maddelerinin temel ve mecazi anlamları değerlendirilmiştir. Atasözleri, deyimler ve folklorik örnekler üzerinden ağaç ifadesinin gündelik dilde nasıl işlev kazandığı ortaya konulmuştur. Kültürel boyutta ise ağaçların kozmik düzeni temsil eden bir yapı olarak ele alınışı, kutsal koruluklar, lanetli ağaçlar ve mezarlık çevresindeki uygulamalar gibi inanç pratikleri üzerinden değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışmamızda elde edilen bulgular, ağacın Rus kültüründe yalnızca doğal bir unsur olarak görülmediğini, aynı zamanda insanın evreni anlamlandırmasında temel bir simgeye dönüştüğünü göstermiştir. Ağacın kök-gövde-tepe biçimindeki üçlü yapısının yeraltı-yeryüzü-gökyüzü tasavvuruyla ilişkilendirildiği ve dünya düzenini açıklayan bir unsur olarak düşünüldüğünü ortaya koymuştur. Hayat ağacı imgesi üzerinden ağacın insan bedenine benzetilmesi ve soy bağı ile kuşaklar arasındaki sürekliliğin ağaç metaforuyla kurulması, doğanın kültürel anlamların oluşumunda belirleyici bir rol üstlendiğini göstermiştir. Kutsal ağaçlara ve koruluklara yönelik dokunulmazlık anlayışı, ağaçla ilişkilendirilen doğaüstü güçlerin hem cezalandırıcı hem de koruyucu özelliklere sahip

olduğu inancını desteklemiştir. Aynı zamanda ağaçların doğaüstü varlıklarla bağ kurabildiğine inanılması Leşiy (orman cini) mitolojik karakterinin ormanı koruyan canlı bir varlık olarak tasavvur edildiğini göstermiştir. Buna karşılık lanetli ağaç anlatıları ve fırtına sırasında ağaç altına sığınmaya ilişkin yasaklar, ağacın yalnızca koruyan değil, tehlikeli bir varlık olarak da algılandığını ortaya koymuştur.

Çalışmamızın dil verilerine dayalı bulguları, ağaç adlarının Rusçada yalnızca adlandırma işlevi görmediğini aynı zamanda toplumsal algıları, değer yargıları ve kültürel çağrışımları yansıtan anlam katmanları barındırdığını ortaya koymuştur. Rusça «депево» kökünden türeyen ve konuşma dilinde olumsuz nitelikleri betimleyen örnekler, ağacın sertlik ve durağanlık gibi özelliklerinin insan niteliklerine aktarılabildiğini göstermiştir. Atasözlerinde ağaç, insan ve insan yaşamını yorumlamaya yardımcı olan bir anlamlandırma aracı olarak işlev görmüştür. Bu bağlamda yaşlılık, ölüm, ebeveyn-çocuk ilişkisi, ahlaki tutum ve davranışın değerlendirilmesi gibi temalar, ağaç üzerinden dolaylı biçimde ifade edilmiştir. İncelenen atasözlerindeki ağaç imgesinin, Rus düşünce dünyasında hem öğretici bir işlev gördüğü hem de yorumlayıcı bir çerçeve sunduğu görülmüştür.

Huş ve meşe ağaçları özelinden yapılan incelemeler, ağaç türlerine göre sembolik anlamların farklılaştığını açık biçimde göstermiştir. Sözlük verileri, deyimler ve ritüel pratikler birlikte değerlendirildiğinde huş ağacının korunma, arınma, bahar ve kadınlar gibi olumlu anlam alanlarıyla ilişkilendirildiği görülmüştür. Buna karşılık sopayla cezalandırma anlamlarını taşıyan deyimler aracılığıyla huş ağacının, terbiye etme ve cezalandırma gibi olumsuz çağrışımları da bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Meşe ağacının hem dilde hem kültürde güç, dayanıklılık, erkeklik ve otorite anlamlarıyla bağdaştırıldığı görülmektedir. Atasözleri ve benzetmelerde de sağlamlığı temsil eden temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Meşe sözcüğünün Rusçada anlam genişlemesine uğrayarak ağaç kavramını da kapsayacak biçimde kullanılabilmesi, meşenin dil sistemi içinde özel bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Kültürel bağlamda meşenin Perun'la kurulan bağı ve Hortitsa'daki kurban anlatıları birlikte değerlendirildiğinde, meşenin kutsal bir kült nesnesi olarak algılandığını ortaya koymuştur. Bu ağaçların kesilmesi ve zarar görmesi yasaklanarak söz konusu kutsallığın toplumsal düzeyde korunmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca halk hekimliği ve geleneksel tedavi uygulamalarında meşeye başvurulması, bu ağacın yalnızca sembolik bir değer taşımadığını, aynı zamanda ritüel pratiklerin etkin bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu makalede, Rus kültüründe ağaç imgesinin dil, mitoloji, halk inanışları ve ritüel pratikler arasında karşılıklı etkileşim içinde olduğu ortaya konulmuştur. Rus kültüründe ağaç, evrenin düzenini ve sürekliliğini açıklayan kozmik bir model, insan yaşamına, toplumsal ilişkilere ve ahlaki değerlere dair anlamları taşıyan güçlü bir kültürel göstergedir. Huş ve meşe örnekleri ise, ağaç çatısı altında farklı türlerin farklı sembolik alanlara açıldığını, diğer bir

deyişle, Rus kültürel belleğinde ağaç adlarının hem dil hem kültür düzleminde katmanlı bir anlam yapısı oluşturduğunu göstermiştir.

Kaynakça

- Agapkina, T. A. 1999. *Slavyanskije drevnosti. Etnolingvističeskiy slovar*. Tom 2: D–K. Pod redaktsiyey N. İ. Tolstogo. Moskva: Mejdunarodniye otnoşeniya.
- Arhipova, N. G., Fen, İ. 2017. “Obraz dereva v paremiyah russkogo yazıka”. *Slovo: folklorno-dialektologičeskiy almanah* (14): 14-19. <https://slovo.amursu.ru/upload/slovo/14/14.pdf>
- Belyakova, G. S. 1995. *Slavyanskaya mifologiya*. Moskva: Prosveşçeniye.
- Dal, Vladimir İvanoviç. 2010. *Bolşoy tolkoviy slovar russkogo yazıka: sovremennoye napisaniye*. Moskva: AST: Astrel.
- Denisenko, Ye. N. 2022. “Slavyanskiye yazıçeskiye relikti simvoliki dereva v pravoslavnoy traditsii” *Slovo, vıskazıvaniye, tekst v kognitivnom, pragmatičeskom i kulturologičeskom aspektah*. Materialı XI mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii. Otv. redaktor L.A. Nefedova. Çast 2. Çelyabinsk: Çelyabinskiy gosudarstvenniy universitet. 34-42. https://www.doi.org/10.47475/9785727118054_34
- Dobrovolskiy, D. O. 1997. “Natsionalno-kulturnaya spetsifika vo frazeologii (I)”. *Voprosı yazıkoznaniya*. (6): 37-48. <https://vja.ruslang.ru/ru/archive/1997-6/37-48>
- Epşteyn M. N. 1990. *Priroda, mir, taynik vselennoy...Sistema peyzajnih obrazov v russkoy poezii*. Moskva: Vısşaya şkola.
- Fasmer, Maks. 1986. *Etimologičeskiy slovar russkogo yazıka*. Tom 1: A-D. Pod redaktsiyey B. A. Larina. Moskva: Progress.
- Fyodorov, A. İ. 2008. *Frazeologičeskiy slovar russkogo literaturnogo yazıka*. Moskva: Astrel.
- Humboldt, Wilhelm. 1985. *Yazık i filosofiya kulturi*. Moskva: Progress.
- Karayel, Can. 2019. “Slav Mitolojısindeki Leşiy (Orman Cini) Karakterinin Rus Atasözlerine Yansıması”, 2. *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi*, 4-6 Ekim 2019 Bandırma Onyedı Eylöl Üniversitesi Bildiri kitabı: 210-216. https://indexive.com/uploads/papers/pap_indexive15944971232147483647.pdf
- Krılov, G. A. 2005. *Etimologičeskiy slovar russkogo yazıka*. Sankt-Peterburg: Poligrafuslugi.
- Lacroix, Rejeanne. 2023. ““It Takes All Kinds of Trees to Make a Forest:” Trees Associated with Feminine Folklore in the Eastern Slavic Folk Calendar”. *Matrix: a Journal for Matricultural Studies*. Volume 03, Issue 1: 51-76. https://www.networkonculture.ca/activities/matrix/issues/vol3_iss1
- Lam, N. Ş. 2020. “Obraz dereva v russkih poslovitsah.” *Aktualniye problemi lingvistiki i literaturovedeniya*. Sbornik materialov VI (XX) Mejdunarodnoy konferentsii molodih uçyonih. Tomsk. 113–114. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43083186>
- Lingvostranovedçeskiy slovar “Rossiya”. t.y. “Beryoza/C1-C2.” Erişim tarihi: (06.03.2026) <https://ls.pushkininstitute.ru/lsslovar/?title=%D0%91%D0%B5%D1%80%D1%91%D0%B7%D0%B0/C1-C2>
- Lingvostranovedçeskiy slovar “Rossiya”. t.y. “Dub/C1-C2.” Erişim tarihi: (06.03.2026) <https://ls.pushkininstitute.ru/lsslovar/?title=%D0%D1%80%D1%91%D0%B7%D0%B0/C1-C2>
- Madlevskaya, Ye. L. 2005. *Russkaya mifologiya: entsiklopediya*. Moskva: Eksmo; SPb.: Midgard.

- Molotkov, A. İ. 1968. *Frazeologičeskiy slovar russkogo yazıka*. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya.
- Morozova, Ye. Ye., Isayeva, O. A. 2021. "Ekologo-patriotiçeskoye vospitaniye studentov vuza: traditsii i sovremennost" *Soverşenstvovaniye ekologoobrazovatelnoy deyatel'nosti v Saratovskoy oblasti* (18): 79–84. <https://elibrary.ru/item.asp?id=46352127>
- Ojegov, S. İ., Şvedova N. Yu. 2006. *Tolkoviy slovar russkogo yazıka*. Moskva: OOO "A TEMP".
- Öksüz, Gamze. 2014. *Rus Mitolojisi*. İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- Pavlova, İ. P., Danilova, R. A. 2020. "Kontsept 'derevo / mas' v russkoy i yakutskoy lingvokulturah." *Mir nauki, kulturi, obrazovaniya* 5(84): 367–370. <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsept-derevo-mas-v-russkoy-i-yakutskoy-lingvokulturah>
- Podyukov, İ. A. 2015. "Kulturniye konnotatsii leksem derevo/pu v russkom i permskih yazıkah" *Komi-permyatskiy yazık i kultura: prošloye, nastoyaşçeye, buduşçeye*. Vıp. XII. Perm. 163–168. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=24965341>
- Puçkova, Ye. V. 2018. "Simvoliçeskiy kulturniy kod derevo v russkom yazıke." *Epoha nauki* (14): 261–265. http://eraofscience.com/index/14_iyun_2018/0-94
- Sapir, Edward. 1993. *İzbranniye trudy po yazıkoznaniyu i kulturologii*. Moskva: Progress.
- Semenov, A. V. 2003. *Etimologiçeskiy slovar russkogo yazıka*. Moskva: Yunves. <https://evartist.narod.ru/text15/001.htm>
- Şanskiy, N. M., İvanov, V. V., Şanskaya T. V. 1975. *Kratkiy etimologiçeskiy slovar russkogo yazıka*. Moskva: Prosveşçeniye.
- Şanskiy, N.M., Bobrova, T. A. 2002. *Şkolniy etimologiçeskiy slovar russkogo yazıka: proishojdeniye slov*. Moskva: Drofa.
- Şarafutdinova, G. A., Sirayeva, R. T. 2025. "Kontsept 'derevo' v russkoy i angliyskoy paremiologii". *Teoretiçeskiye i praktiçeskiye problemi razvitiya sovremennoy gumanitarnoy nauki*. Materialı XI mejdunarodnoy nauçno-praktiçeskoy konferentsii (23 aprelya 2025 g.). 161-163. <https://uust.ru/media/documents/digital-publications/2025/069.pdf>
- Tresidder, J. 2001. *Slovar simvolov*. Moskva: Fair-Press.
- Uzelli, Gönül. 2016. *Slav Mitolojisi İnanışlar ve Söylenceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vinogradova, L. N., Usaçeva, V. V. 1995. *Slavyanskije drevnosti. Etnolingvistiçeskiy slovar*. Tom 1: A–G. Pod redaktsiyey N. İ. Tolstogo. Moskva: Mejdunarodniye otnoşeniya.
- Vorkaçyov, S. G. 2003. "Kulturniy kontsept i znaçeniye". *Trudy Kubanskogo gosudarstvennogo tehnologiçeskogo universiteta*. Ser. Gumanitarniye nauki. T. 17. Vıp. 2. Krasnodar. 268-276. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21199029>
- Zheng, Yu., Fazliyeva Z. 2022. "Funksionalno-semantiçeskiye osobennosti naimenovaniy derevyev v russkom yazıke: lingvokulturologiçeskiy aspekt". *Lingvistika, perevod, mejkulturnaya kommunikatsiya*. Yekaterinburg: Alfa Print. 225–231. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=49339100>

